

I. N. S. S. T.
DISSERTATIO PHILOSOPHICA,
DE

U S U,
QUEM PRÆSTAT
COGNITIO LOGI-
CES ET METAPHYSICES
ORATORI SACRO,

QUAM,
CONSENSU AMPLISS. FACULT. PHILOSOPHICÆ,
IN REGIA ACADEMIA ABOËNSI,
Sub PRÆSIDIO

MAX. REVER. ATQUE CELEBERRIMI VIRI
D:NI DOCT. CAROLI
MESTERTON,

LOG. & METAPHYS. PROF. REG. & ORDINARIO.
PUBLICO CANDIDORUM EXAMINI,
PRO GRADU MAGISTERII Rite obtinendo,
MODESTE SUBMITTIT

JONAS HOLM,

OSTROBOTNIENSIS.

IN AUDIT. MAJORI, DIE XXII. DECEMBR. ANNI MDCCLVI.
HORIS ANTE MERIDIEM SOLITIS.

ABOÆ, Impressit Direct. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland, JACOB MERCKELL.

bus semper oculis placidoque vultu infimos quosque adspice-
re. Hinc est, Gratosissime Vir, quod Dissertationem
hanc, omni nitore destitutam, Tuis oculis subicere au-
deam, eamque Tui Perillustis Nominis splendore orna-
tam, publici juris facere. Suscipias itaque, per gratiam,
qua maxime polles, humillima mente rogo atque obtestor,
pertenne hocce opusculum, quod ad aram Gratiae Tuae in
signum pii & devoti animi deponere sustineo. Id etiam a
Te, Perillustis ac Generosissime Vir, precibus impe-
trare liceat, ut clientem, cui bucusque Gratosissimus fui-
sti, ulteriori Tua gratia dignum babeas, ita in Te, Mæ-
cenas Summe, mihi fortunarum mearum Promotorem
polliceor certissimum. Ego, quum alio prorsus indicio cul-
tum & venerationem submissam, qua Tuam dignitatem
ad cineres usque prosequor, declarare nequeam, Deum
ardentissimis supplices compellare precibus, pro perenni Tuo
flore, nunquam desistam. Utinam solida illa voluptate
diu perfruamur, quam ex Tua incolumitate omnes boni
merito percipiunt! Vivas itaque, Generosissime Vir,
Reipublicæ armisque Svecanis Gloriæ maximæ, Vivas Fa-
milie illustrissimæ Decus splendidissimum, clientumque Tuo-
rum exoptatissimum vivas Numen tutelare! Votorum hæc
erit meorum summa, qui, donec spiritus hos regit artus,
sum permanensurus

Perillustis & Generosissimi NOMINIS TUI

cliens devotissimus
JONAS HOLM.

VIRO Generoso atque Nobilissimo
DOMINO,
D^N. GEORGIO WILH.
VON SCHEVEN,
Legionis Pedestris Ostrobotnicæ CAPITANEO
maxime strenuo.

VIRO Nobilissimo & Consultissimo DOMINO,
D^N. JOH. MATHESIO,
SECRETARIO Provinciali Ostrobotniens.
Vigilantissimo.

Effet mihi nunc occasio, animum in Vos, Patroni & Fautores Optimi, declarandi gratissimum, at desunt verba meritis Vestris in me digna. Patiamini tamen, quod Dissertationem hanc qualemcumque in perpetuæ venerationis pignus & testimonium certissimum Vobis consecratam esse voluerim. Potui enim non alia ratione tacitos hucusque animi mei motus evolvere publiceque confiteri, quantum benignitas Vestra & favor plane rarus me obstrictissimum tenent. Quando enim recorder, recorder autem quotidie, benevolentix illius, qua multoties me cumulastis, fateri necessum est, me nescire, quo me vertam, quoque beneficia Vestra, Fautores Optimi, demereri possim. Quum vero nihil habeam, quod benignissimo Vestro affectui respondeat; Ad DEum Omnipotentem, quod unicuique potero, calidissima vota, pro Vestra salute ac incolumitate perenni, fundere non intermittam, ut, honoribus amplissimis magis magisque aucti ornatique, quam diutissime vivatis, vigeatis & floreatis in Reipublicæ commodum, nec non Generosæ ac Nobilissimæ Familiæ Vestræ ornametum & solatium exoptatissimum, suavissimum. Ceterum, ea, qua par est reverentia, rogo, dignemini eodem posthac, quo antea, singulari Vestro favore me amplecti; sic habeo de quo mihi abunde gratuler, quodque mente addictissima nullo non tempore agnoscam.

Generos. Nobiliss. & Consultiss. NOMIN. VESTROR.

cultor humillimus
JONAS HOLM.

LANDT-RÄNTMÄSTAREN

Uti Österbothn,

ÅDEL och HÖGAKTADE

HERREN,

HERR JACOB
WIDMAN,

Min Högbenägne Gynnare och Wälgjerningsman.

EDart wärda Namn, GUNSTIGE HERR RÄNTMÄSTARE, må med så mycken större rätt pryda detta mitt Academiska arbete, som J icke allenast, af makalös godhet och ädelmod, på det kraftigaste bidragit til des utgifwande i dagsljuset; utan J hafwen ock desutom, til min upkomst och tilkommande lycka, låtit mig i ymnigt mått dageligen åtniuta många och outfäijeliga wälgjerningar. Desse bladen, hwilka jag nu EDER, HERR RÄNTMÄSTARE, med ödmjuk och wördsam hand upoffrar, skola wara ett ewigt minnesmärke deraf, och tillika ett ewärdeligt witne til den wördnadsfulla tacksamhet, som äger djupare intryck i mitt hjerta, än at den med ord, ehuru betydande de ock wore, skulle kunna tilböriligen afkildras. Det enda jag härwid kan säija, är, at som J, HERR RÄNTMÄSTARE, warit min Stora Wälgjerningsman, så låten mig ock hädan efter uti EDER öma och gunstiga åtanka wara innesluten. Med oafstäteligt nit är min önskan förenad, at den Aldrahögste tåktes rikeligen upfylla hwad jag med EDER dryga kiänning haft förmån och sägnad ärhålla, samt wälsigna HERR RÄNTMÄSTAREN med en önskelig fällhet och långwarig lefnad, til det allmennas nytta, och EDER förnäma och kära omwärdnads ofkrattbara glädie! Jag har den äran, at med oafstätelig wördnad framhärda

Ådel och Högaktade HERR RÄNTMÄSTARENS

ödmjuka tjenare

JONAS HOLM.

Till
CANDIDATEN
Höglärde
H_{ERR} JONAS HOLM.

När J *Herr Candidat*, uti detta Edart lärda arbete, så grundeligen, nått och artigt utmärken och afmålen; den nytta och fördel, som en Guds ords Predikant och Lärare här at wänta sig; af en grundelig kunskap och insigt uti de wetenskaper, som höra til Philosophien, egenteligen så kallad; så wisen J ock tillika, hwad uppbyggelse och förkofring Guds Kyrcka och Församling med all säkerhet kan förse sig af Eder, såsom en säker frukt af Edart härtils oförtrutna och outtrötteliga arbete, som alltid dårhån syftadt, at J måtten giöra Eder skickelig, til at med nytta och frukt med tiden föra det dyra Guds ord. Jag gratulerar Eder fördenskull, *Herr Candidat*, til detta Edart så wackra lärdoms prof! och önskar därjemte upriktigt, at under det Guds Församling och Kyrcka snart får njuta frukten af Eder swett och möda, J ock då sielf tillika, mågen få ärfara och smaka den sötma, och den hugnad, som en rätt Ewangelisk Predikant ofwanifrån är tillsagd och lofwad!

Således yttrar sig
en välmenande.

I. N. J.

§. I.

Irari certe convenit, etjam hodie inveniri homines, qui, omnia studia Philosophica, speciatim Logicam & Metaphysicam damnantes, impuro ore effutire non erubescunt, hujusmodi studia non modo non prodesse Theologo & Oratori Sacro, sed potius ei perniciose esse, & talia, quorum Christianos

puderet, idque eum in finem, ut Doctores Ecclesiarum armis exuti, eo sint ineptiores, ad lupos abarrendos, atque sic totus grex, quod benignissimum Numen avertat! illis prædæ cedat. Cogitavi igitur, siquidem muneri Ecclesiastico me totum consecrare, si DEO ita placeat, constitui, non incongruum fore, si paucis delinearem usum, quem Logica & Metaphysica Oratori Sacro præbent, & ad veritatem cœlestem rite percipiendam ac dextre defendendam, & ad

ad illam clare ac vivide explicandam atque perorandam. In antecessum vero Summi Numinis imploro auxilium, tuamque B. L. censuram benigniorem mihi polliceor.

§. II.

O *Rator Sacer mihi persona dicitur, ei muneri consecrata, ut privatim ac publice Religionem animis hominum perorando instillet, ut inde vera in DEum fides ac pietas concipiatur.* Et hujusmodi Oratori Sacer valde prodesse contendo, ad munus sibi injunctum, rite ac cum fructu obeundum, accuratiorem Logices & Metaphysices cognitionem; sumens Metaphysicam non in strictiori illo sensu, quo solam Ontologiam complectitur, sed latiori illo Recentiorum, quo præter Ontologiam etjam Psychologiam ac Theologiam Naturalem complectitur, Cosmologia illorum generali exclusa, utpote quæ non nisi ea pertractat, quæ vel ad Physicam generalem, vel ad Ontologiam spectant.

§. III.

V *i definitionis (§. II.) debet Orator Sacer perorando Religionem cœlestem animis hominum instillare, ut hi fidem in DEum ac pietatem concipiant.* Ad hæc vero bene & cum successu peragenda, facultates peculiare & qualitates mentis seu dona requiruntur, quod per se patet: quorum non nisi duo præcipua in præsentī memorabimus. Scil. primo ante omnia requiritur sufficiens Religionis cogni-

cognitio: nam quomodo aliorum animis cognitionem Religionis instillabit, nisi doctrina antea ipse fuerit instructus? quomodo sub variis formis veritates Religionis simpliciorum genio accommodabit, & comprehensibiles reddet, nisi ipse ejus gaudeat cognitione clara ac distincta?

§. IV.

Non sufficit vero cognitionem Religionis animis hominum instillare, sed debet ita ab eo instillari, siquidem munus suum rite obibit, ut fides & pietas inde concipiatur (§. III.); ad quod non sufficit distincta Religionis cognitio. Sane experientia frequentissima suppeditat exempla, ubi magna doctrina, eruditio, scientia parum proficit, etsi prædicatio, instillatio alioquin juxta peritorum judicium recte ac diligenter fiat. Ergo requiritur simul in Oratore Sacro habitus, ea, quæ noscuntur, publice ac privatim clare, distincte & efficienter proponendi, tum enim præconium & instillatio attentionem excitat, & animis se ingerit. Et ad hasce duas qualitates mentis, seu habitus feliciter acquirendos, imprimis conducunt Logica atque Metaphysica, ut in sequentibus videbimus.

§. V.

Ostenfuri igitur omnium primo quomodo Logica & Metaphysica inserviant Oratori Sacro, quoad distinctiorem Religionis cognitionem obtinendam, a
THEOLOGIA NATURALI incipimus. Agit illa de

DEO, Ejus perfectionibus & operibus nonnullis; item cultus Divini notionem, & huic agnatas alias exhibet. Cum Religione ergo naturali coincidit, quam totam suo complectitur sinu. Religio vero Revelata Naturalem non tollit, nam fundatur in dependentia hominum a DEO per creationem & providentiam, quæ dependentia semper inconcussa manet, & per consequens, religio quoque naturalis una cum ea; Revelata igitur Naturalem totam quantam adprobat & adsumit, ac ei tantummodo adjicit, quæ pro præsentis rerum statu in ea deficient. Debet itaque & hæc Naturalis hominibus inculcari & instillari, & adeo simul Orator Sacer, cujus hoc est munus, in ea esse versatissimus, ac consequenter diligenter evolvere Theologiam Naturalem, in qua deprehenditur. Non est quod quis dicat, omnia ea occurri in Scriptura Sacra, quæ in Theologia Naturali, & adeo hanc esse supervacaneam? nam negamus consequens, licet antecedens concedamus; alio namque modo exponuntur hæc eadem in Scriptura Sacra, alio in Theologia Naturali: in priori enim nude hæc adferuntur, ex. gr. DEum esse bonum, justum, sapientem &c. in posteriori vero omnia accurate definiuntur, determinate enunciantur, & ex suis principiis legitimo nexu deducuntur. Sed non est hæc unica ratio, ob quam Theologiam Naturalem Oratori Sacro commendamus, sunt & plures aliae, quarum unam vel alteram nominabimus. Scilicet fieri potest, immo experientia, proh dolor! teste, quandoque fit, ut Orator Sacer inter suos auditores

erjam

etjam deprehendat Indifferentistas, Naturalistas, immo Atheos, quos, vi sui muneris, studebit, vel meliora docere, vel, quia Scripturam Sacram ignorant, aut contemnunt, ita rationibus compescere, ne res Christiana horum insultibus majora detrimenta capiat, & ludibrio exponatur. Sed in hoc suo officio constitutus Orator Sacer, unde peteret rationes, nisi Theologiam Naturalem calleret, & sciret inde promere argumenta, pro demonstranda existentia DEi, tam stringentia, ut iis nulla ratiuncula vel capione occurrere posset: nisi sciret demonstrare veram DEi notionem, Ejusque perfectiones, ejus esse indolis, ut nullo modo naturæ rerum, tribui possent: nisi sciret demonstrare, naturam rerum, ita quidem conceptam, impossibilem esse: nisi sciret ostendere non perinde esse, qualem de DEo Ejusque perfectionibus, consequenter de cultu Eidem præstando, habeamus sensum, sed requiri, ut vera DEi notio, veræque notiones perfectionum Ejus habeantur, si cultus futurus sit, ut esse debet, rationalis.

§. VI.

PSYCHOLOGIA ordine jam succedat. Occupata est illa, duce experientia, in mentis indole ac natura indaganda, in perscrutandis ejus operationibus ac modis operandi, in veris facultatum ejus notionibus venandis. Hanc vero disciplinam Oratori Sacro usui esse, vel inde constat, quod notiones veræ perfectionum DEi, ei tam necessariæ (§. V.), sine hujus accurata cognitione obtineri non possint; ni-

hil namque est in intellectu, quod non prius perceptum fuerit, vel sensibus externis, vel interno illo: per sensus vero externos ideæ perfectionum DEi nullo modo acquiri possunt, quippe qui nude res materiales & compositas sistunt: per internum ergo unice acquirendæ sunt, liberando scil. perfectiones limitatas & respectivas, quas anima in se experitur, ab omni imperfectione, & usque ad infinitatem elevando. Ad has ergo rite obtinendas pernecessaria est doctrina Psychologica, quæ proprietates & perfectiones mentis (vi definitionis) scrutatur. Solet insuper illud γυνῶσι σαυτὸν Græcorum commendari: quod ipsum si cuilibet est commendandum, profecto Oratori Sacro præcipue. Debet namque hic Noster vi sui muneris omni opere id curare, ut miseriam illam sanet, quæ tam alte mentibus auditorum suorum inhæret. Id vero digne quomodo præstabit, si naturam & indolem mentis generatim ignoret? si miseriam illam generatim quidem noverit, non autem speciatim quomodo quælibet facultas sit corrupta? Quomodo sanabit Medicus morbum quendam, qui neque novit ejus naturam specificam, neque corporis structuram & indolem? En ergo usum eximium, quem Orator Sacer ex Psychologia capere potest; illa namque naturam & indolem intimiorem mentis inquit, & eo simul, quot nævis laborat, & quomodo per verbum DEi quælibet sit sananda. Denique quid dicemus de usu, quem Psychologia præstat Oratori Sacro in illis refutandis, qui materiales statuunt animam, & ejus immortalitatem negant; qui libertatem ei demunt,

munt, & necessitate illam constringunt &c.? Sane in his refellendis auctoritate Scripturæ Sacræ uti non licet, quippe quam hi impudentissimi contemnunt; sed argumentis Psychologicis est pugnandum. Non est quod quis dicat, sufficere ei, ad tuendam veritatis conscientiam, fidem, modo hanc Divino spiritus auxilio tueatur. Nam ipsi quidem sufficit, sed si habuerit auditores, de quorum salute ab hoc luporum genere timeat; an in eorum animis auctoritatem suam, & consequenter veritatis professionem firmaturus sit, quem viderint non posse refellere, quod obicitur? nisi itaque mutus erit Orator Sacer, esse autem non debet, Psychologiam tenebit, & ex ea desumet argumenta; his monstris profligandis aptissima.

§. VII.

PROgre diamur hinc ad ONTOLOGIAM. Explicat illa ens in genere, cum universalissimis illis notionibus, quibus illud afficitur. Exhibet quoque sobrie & prudenter terminos ac distinctiones, quibus non tantum ea efferuntur, quæ distinctæ rerum cognitioni inserviunt, sed etiam breviter proponuntur, quæ multis ambagibus vix possunt explicari. Sunt jam quæstiones in religione Christiana occurrentes duplicis generis, vel enim ejusmodi sunt, ut & naturæ viribus intelligi & indagari possint, præter id quod revelatio præstat (vid. §. V.); vel ejusmodi, ut totum earum esse non aliunde cognoscatur, aut cognosci possit, nisi ex revelatione.

ne. Quin Ontologicæ notiones, principia & propositiones in argumentis religionis, quæ prioris sunt generis, locum habeant, dubitari non potest. Sunt enim illæ Ontologicæ propositiones non nisi rectæ rationis flamina & principia, quorum ope feliciter in ceteris, quæ ratione cognoscuntur, versari queamus. Jam autem religionis illæ quæstiones etiam natura cognosci supponebantur, ergo etiam illæ Ontologices subsidia adsciscere & supponere intelliguntur. Accedit, quod in Sacro Codice plures occurrant termini, quorum genuinas notiones Theologus nec ipse accurate intelligere, nec aliis explicare poterit, nisi doctrinis Ontologicis, quæ in his enodandis occupantur, animum probe imbutum habuerit. Neque in articulis puris exulat omnis Ontologicorum principiorum usus; nam licet hi articuli contineant veritates, quæ captum longe superent humanum, ubi tamen in his quæstio occurrit probanda & evolvenda, in qua subjecti ideam non nisi ex Scriptura Sacra habere possumus, sed prædicati & mediæ termini rationes etiam ex lumine naturæ, exsurgit major propositio, quam Philosophus intelligere, & ex suis principiis deducere valet. Confer de his M. R. D. Doct. & Prof. N. Wallerii System. Metaph. §. 36. Ad distinctiorem ergo & solidiorem religionis Christianæ notitiam obtinendam, necessaria est Oratori Sacro accuratior cognitio Ontologices, necessitate quidem expedientiæ, non exigentiæ.

§. VIII.

AGmen in hac progressionē retrograda claudat
LOGICA. Occupatur illa circa tres mentis o-
 perationes, quas ita circa omne cognoscibile diri-
 git, ut veritatem facilius, expeditius, magis ordi-
 nate, & citra erroris periculum, obtinere possit
 intellectus. Quare etiam dux & cynosura veritatis
 appellari solet, sine cujus ope, de veritate nemo
 certus esse potest: nam quemadmodum guber-
 nator navis, cynosura si careat, vel ejus usum si
 non intelligat, de recto cursu, certus esse non
 potest; ita Logicæ subsidiis destitutus de veritate
 quid sibi polliceri nequit. Recte itaque nonne-
 mo dicit: *multi multa norunt Logicæ ignari, sed hoc*
quod norunt, ita norunt, ut an recte ac certe norint,
& falli nequeant, nesciant. Hinc Scaligerus Ex. 359.
Nostra in studiis literarum peregrinatio, sine Logico
lumine, miserabilis quædam erratio est. Scilicet, ho-
 mo, secundum partem nobiliorem, animam pu-
 ta, per & post lapsum valde est debilitatus &
 obscuratus, ita ut potentiuncula illa, quæ rema-
 net, nisi exercitationibus Philosophicis excitetur
 & acuat, ægre & difficulter ad notitiam rerum
 pervenire possit. Et in hunc finem jam & usum
 inventa est Logica. Unde vel sua sponte patet,
 quod non solum disciplinis illis, in antecedentibus
 enumeratis, ad pleniorē, expeditiorē & certio-
 rem earum cognitionem obtinendam, inserviat, &
 sic, vel hoc nomine usum præbeat Oratori Sacro;
 verum etiam auxiliatrices manus, licet ministran-

tes & servientes, exhibeat ipsi Theologiæ sacro sanctæ & religioni revelatæ. Nam ratio (sunt verba Buddei) *quantumvis ceca, stulta, corrupta, manet tamen ratio, i. e. ea facultas, qua homo cognoscit & judicat, adeo quidem ut homo, nihil omnino, quale illudcunque sit, cognoscere & judicare valeat, nisi per rationem suam, tanquam medium, organon, instrumentum omnis cognitionis. Quamobrem etiam omnes res Divinæ mysteriaque, in quantum cognosci possunt, non aliter quam ratione, ceu omnis cognitionis organo, cognoscuntur. Opus igitur habent & hæ res Divinæ mysteriaque Logica, ceu duce & cynosura veritatis. Et hoc ipsum agnovit Augustinus dudum suo tempore hisce verbis, libro 2.do de Doctrina Christiana, Cap. 37. *Scientia, inquit, conclusionum & definitionum & distributionum, plurimum lectorem scripturarum adjuvat.* Et certe, quomodo rite & sine hæsitatione eruet Orator Sacer, ut Theologus, genuinum Script. sensum, nisi ex Logicis didicerit, quid sit subjectum, quid prædicatum; quanam sit indoles & natura propositionis universalis, particularis, simplicis, compositæ, &c. nisi ex Logicis didicerit generales interpretandi regulas; atque simul, quomodo antecedentia cum consequentibus legitime sint conferenda, consentanea jungenda, & dissentanea separanda: quomodo ex contextu variæ & legitimæ consequentiæ sunt deducendæ, & sic deinceps, sine accurata cognitione regularum consequentiarum. In Theologia Dogmatica, quomodo articulos fidei naturali ordine disponet, & rite*

rite inter se connectet? Quomodo dogmata ibi occurrentia validissimis probabit argumentis, tum ex Scriptura Sacra, vel κατὰ τὸ πρῶτον, vel per bonam consequentiam depromtis, tum aliquando ex sana ratione deductis; ut & contra Heterodoxorum insidias & insultus bene præmuniet? quomodo denique definitiones, divisiones, & plura alia, legitime instituet, nisi calluerit doctrinam terminorum, definitionis, divisionis, demonstrationis &c. ita ut sciverit, quid requiratur ad accuratam definitionem, divisionem & demonstrationem? Vel si hæc minus placent; quomodo intelliget, quæ alii enucleare, & quomodo de illis convincetur, nisi regulas Logicas calluerit, ad quas omnia sunt conformata, saltim conformari debent, siquidem erunt recta? quomodo judicabit num hæc omnia sint conformia hisce regulis, & adeo vera, sine notitia harum regularum? nullo modo. Ergo dogmata Theologica, etjam ab aliis elaborata & enucleata, ab altero intelligi nequeunt, & de illis non potest hic alter fieri certus, sine notitia Logices. Quid denique dicam de Theologia Polemica? Num, quando in illa versatur Orator Sacer, commode carere potest Logica? Gerit illa bella Domini adversus hostes & eos, quibus familiare est sophismatibus & falsis pugnare syllogismis. Eo igitur magis est utile ac necessarium eam tenere artem, qua utuntur, vel potius abutuntur adversarii, iisdemque armis eorum jugulum petere, id est, beneficio rationis bene excoltæ, argumenta eorum, speciem veritatis

tis mentientia, legitime detegere, expendere & refellere. (a) Quum igitur ita sit, sua sponte patet, quod Logica insignem Oratori Sacro adferat usum, utpote cui cognitio Theologiæ distinctior & accuratior est necessaria.

(a) *Vid. Dissert. Past. Dom. Dan. Christiernin, de usu Logices in Theologia, sub Præsid. Celeb. ULLEN, Upsalæ habit. 1742.*

§. IX.

Vidimus sic in antecedentibus, & quidem quam brevissime, quomodo Logica atque Metaphysica inserviant Oratori Sacro, in accuratiori & distinctiore religionis cognitione acquirenda. Superest ergo, ut in sequentibus ostendamus, quomodo simul ei inserviant, in clare distincte ac efficaciter proponendo, ac coram aliis publice & privatim religionem perorando. Incipiamus jam ab ipsa LOGICA, quæ agmen antea claudebat. Munus est Oratoris Sacri propositionem vel thema quoddam religionis explicare & amplificare, ut suadendo vel dissuadendo, moveat animos audientium & legentium (§. IV.). Quomodo vero persuadebit, nisi probe sciant auditores, quid sit, quod tractat? Ante omnia itaque id ipsi erit agendum, ut plana & perspicua definitione, quasi janua quadam, in rei pertractandæ notitiam eos intromittat. Hoc autem quomodo præstabit, nisi regulas Logicales, quæ definitionem concernunt, probe habuerit perspectas, & habitu gaudeat, illas in quovis casu applican-

plicandi? Non debet tamen hoc ipsum facere tam preſſe & anguſte, ac in illis eruditiffimis diſputationibus fieri ſolet; ſed cum explanatius, tum etiam uberius, & ad commune iudicium, popularique intelligentiam accommodatius. Præterea cum finita mens noſtra non omnia ſimul & unico actu comprehendere valeat, ſed per partes ipſi ſit eundum, præſertim ubi clarius atque diſtinctius quid percipere velit; idcirco nec a fine Oratoris Sacri ea abludit opera, qua, diſtinctiorum conceptuum ergo, prudenti utitur diſiſione. Idem namque cum res poſtulabit, genus univerſorum in ſpecies certas, ut nulla neque prætermittatur, neque redundet, partiatur ac dividet. Hæc vero rite perficere etiam docet Logica. Ulterius, cum non alia facile argumentandi ratio tantum habeat in movendis hominum animis efficaciæ, quantum quæ ex contrariis procedit: vel inde patet, Oratorem Sacrum doctrina oppoſitorum, immo omni, quæ de iudiciis & propoſitionibus præcipit, non facile carere poſſe. Tandem ex noſione perſuaſionis, ad neceſſitatem doctrinæ ſyllogiſticæ quoque in Oratore Sacro, concludere licebit. Niſi enim ex inventis allatisque argumentis, aptam atque legitimam inferre noverit Noſter concluſionem, perinde eſſet, ac ſi Architectus materiam, domui exſtruendæ aptiſſimam, undique conquireret quidem conveheretque, ipſam vero illam componendi artem neſciret; vel Arithmeticus plurium numerorum cognitorum, ſummam tandem facere non poſſet.

§. X.

ONTOLOGIAM si iterum respicimus, præstat illa Oratori Sacro adhuc usum in suis sermonibus atque orationibus sacris rite disponendis ac ordinandis. Finem namque suum, Auditorum informationem, non per quamvis argumentorum, partiumque orationis dispositionem obtinebit; sed per eam solum, quæ κατὰ τὰς ἐν est, quæ legibus bonæ methodi convenit, jubentis ea esse præmittenda, quæ præmitti debent, quæque in se rationem continent sequentium. Monitrum esset ille homo, cujus caput occuparet locum pectoris, & pedes brachiorum. Sic putida & incomta, immo monstrosa esset illa oratio, cujus partes & membra non in justum redacta forent ordinem. Hinc etiam Quintilianus Institut. Orat. lib. VII. in præf. *Si quam in corporibus nostris, aliorumve animalium partem permutes atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen. Et artus etiam leviter loco moti, perdunt, quo viguerunt, usum, & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Nec mihi videntur errare, qui ipsam rerum naturam stare ordine putant: quo confuso, peritura sunt omnia. Sic oratio carens hac virtute tumultuetur, necesse est, & si ne rectore fluitet, nec cohæreat sibi, multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans, nec initio, nec fine proposito, casum potius, quam consilium sequatur.* Et sane, quomodo cum inordinata partium orationis dispositione, qua argumenta misere confunduntur, & a suo in alium locum justo

sto licentius transferuntur, ita ut summa imis temere mixta sint, perspicuitas consistere poterit, quæ tamen est prima virtus Oratoris, sine qua auditores crassis veluti tenebris circumfunduntur, nescii plane, quid sua sibi velit oratione. Quomodo vero rite disponet Orator argumenta, nisi genera rerum probe sibi habuerit perspecta: nisi ex Ontologia didicerit distingvere inter primum & secundum, ut ita dicam; inter rationem & id, quod in ea fundatur: inter causam & effectum: inter essentiale & accidentale? & sic in ceteris. Cognitionis ergo principiorum Ontologicorum non pœnitebit Oratorem Sacrum, dum sermones suos instituet.

§. XI.

AD PSYCHOLOGIAM si regredimur, deprehensuri quoque erimus etiam illam usum egregium & maximum Oratori Sacro præbere, in suis sermonibus adornandis, ut finis, qui intenditur, rite obtineatur. Scilicet, dicendi provinciam non prius adgredi debet Orator Sacer, quam probe sibi perspectum exploratumque habeat, quomodo adfecti sunt sermonem ejus audituri, quænam illorum inclinationes, ut loqui mos est, cardiacæ & passionibus prædominantes, nec non alia, eaque longe plurima. Ad exemplum igitur Ciceronis, omni mente in ea cogitatione curaue versari debet, ut odoretur, quam sagacissime possit, quid sentiant, quid existiment, quid expectent, quid velint, quo deduci oratione facillime posse videantur. Nam auditorum, quibus
cum

cum Orator Sacer erit acturus, infinita propemodum est diversitas, quemadmodum multitudo ipsi Platoni vocatur *Θηρίον πολυκέφαλον*, quorum tamen venas teneat, intimosque delibet sensus, ut eorum perspecta varietate, ipsa etiam variare queat argumenta, eaque solum adhibere, quæ ad unius cujusque animum permovendum plurimum conferant. Imitandus idcirco est Oratori Sacro mos prudentis piscatoris, qui primum piscium explorat naturam, & utrum gobius in isthmo, an vero in alto lateat, scrutatur, ut constet, hamone, an reti sit capiendus: deinde experientia hac de re edoctus, debita præparat admoventque instrumenta. Hinc Balduinus: *Eorum, ad quos dicturi sumus, mores, tanquam vivam postillam aliquam inspiciamus, ut ad eos doctrinas ex textu applicemus.* In brevi institut. p. 151. Morum igitur investigatio & inventio Oratori Sacro est necessaria: sed est quoque perardua, maximeque incerta, propter astutiam & varietatem ingeniorum: etenim difficulter nosmetipsos cognoscimus, ergo res erit omnino omnium difficillima, alios intus & in cute novisse. Non parum vero hic præstat Semiotica moralis, ars illa mores hominum conjectandi, & quidem per signa diagnostica & prognostica, quæ a vultu, gestu, sermone & aliis arcessuntur, unde, si non apodictice, probabiliter tamen, patescit, quomodo agens, ubicunque agendi occasio ipsi offertur, sibi sit temperaturus. (a) Ast prima principia & fundamenta hujus artis suppeditat Psychologia, quæ naturam & indolem mentis humanæ intime rimatur; præbet

bet ergo illa hoc in negotio perarduo Oratori Sacro
 usum eximium. Sed non hoc solum: non suppeditat
 modo principia, quæ conducunt in hominum moribus,
 passionibus & inclinationibus conjectandis, ut inde pa-
 tescat, quæ argumenta adhiberi debeant: verum ulterius
 docet modum, quo hæc argumenta proponi & perora-
 ri cum fructu & effectu possint. Notum nimirum est,
 quam quod notissimum, nos mortales, totos quantos,
 natura a DEo esse aversos, & in terrena quasi depres-
 sos, & eis alligatos, ita ut verbum DEi, quo alias ma-
 nifestatur & offertur nobis consilium DEi Optimi de no-
 stra salute, vel ad primum auditum, tædium & aversa-
 tionem nobis creet; procul ergo a nobis remotum illud
 cupimus, & omne medium, quo novimus nos illius
 conscios reddi, rejicimus. Sed nullum verbum, neque
 divinum nos movet, ad quod non animum advertimus.
Non operatur Spiritus per verbum, ut attendamus, inquit
Canzius; sed quia attendimus, idcirco operatur. Præ-
 primis ergo in eo occupabitur Sacer Orator, ut ita pro-
 ponere & perorare possit verbum DEi, ut animum au-
 ditorum introeat; ut hi ad illud digne attendant, & il-
 lud meditentur. Hoc vero in negotio egregie ei inser-
 viet Psychologia: illa namque docet & ostendit, quod
 affectus trahant omnem attentionem ad illam rem, cir-
 ca quam versantur; atque hinc urgebit eum, ut excitet
 affectus apud auditores, quo scilicet sic trahat eorum atten-
 tionem ad verbum DEi, quod ferit. Et siquidem Psy-
 chologia simul docet & explicat naturam & indolem af-
 fectuum, atque modum, quo oriuntur; eo ipso etjam
 eum informat, non modo quomodo affectus rationales
 C & sen-

& sensuales apud suos auditores excitare queat, ut scilicet per hos attentio ad ea trahatur, quæ dicuntur & proponuntur; verum etiam spirituales, quo egregius nihil.

Nam licet maxima sit inter affectus naturales & spirituales differentia, ex. gr. illi naturaliter in mente oriuntur, hi supernaturali virtute excitantur, suamque originem gratiosæ Spiritus Sancti inhabitationi debent. Illi oriuntur ex cognitione majoris boni vel mali, temporalis vel naturalis, hi ex repræsentatione spiritualis boni, quod ratio aut ignorat, aut, si sensum nititur judicio, pro malo reputat; & sic in ceteris. Quia tamen nihil animæ inesse potest, quod ejus naturæ repugnat, quoad modum ortus in anima inter se conveniunt, modum, inquam, non qua principia ortus, quæ inter se maxime distant. Quare ex tractatione affectuum Psychologica magnum habet usum Orator Sacer, auditores suos ad affectus spirituales commovere studens. Eadem hæc, quæ nuper dicta sunt, simul ostendunt, cognitionem Psychologices egregium quoque usum præstare Oratori Sacro in affectibus naturalibus, iisque malis, compescendis atque tollendis. (b) Denique & hoc addemus. Debet Orator Sacer instillare suis auditoribus cognitionem veritatis cœlestis, ut inde ad fidem in DEum, & pietatem commoveantur. Jam vero est omnis nostra cognitio nonnisi duplex, *symbolica* vel *intuitiva*; prior versatur unice circa voces, terminos & signa rerum atque idearum; posterior circa ipsas res & earum ideas. Experientia ulterius docet, quomodo *symbolica* neminem commovere possit, sed unice *intuitiva*; nam si quis verbis utitur ad me commovendum,

quæ

quæ intuitivam illius rei, quæ a loquente intenditur, excitare non valent ideam, immotum sentio meum animum, neque ad appetitum vel aversionem inclinare; inclinare vero, si verba, quæ adhibentur, intuitivam animo ingenerare possunt notitiam. Debet igitur Orator Sacer ita adhibere verba, ut intuitivam ingenerare possint notitiam. Sed quomodo hoc præstabit, digne scil. & optime, nisi hac de re ex Psychologia edoctus fuerit?

- (a) *Conf. Dissert. Magist. Jac. Runberg, sub Præsid. Celeb. PROF. EKERMAN, de Oratore in praxi occupato, habit. lipsal. 1748.*
 (b) D. D. N. WALLERII *Psycholog. Empir. pag. 496.*

§. XII.

DEferimur denique ad THEOLOGIAM NATURALEM. Oratoris Sacri est, ut sæpius inculcavimus, argumentis convincentibus & persuasivis auditores suos ad pietatem in DEum commovere. Hæc vero argumenta præprimis quidem de libro Scripturæ dedumera debet, utpote in quo omne DEI consilium de nostra salute manifestatur. Nihilominus tamen non inutile est librum Naturæ, interdum saltim, simul inspicere, atque inde argumenta, eandem rem urgentia, depromere, præsertim quum DEUS in Scriptura Sacra hac in re toties præverit. Ita, quum DEUS Jobum officii sui admonere vult, eique suam potentiam, sapientiam & bonitatem ob oculos ponere, creaturas profert, cælum, sidera, meteora, terras, animalia &c. Nam DEUS in hunc usum præcipue mundum condidit, ut esset quasi volumen apertum, ex quo disceret homo, unum esse

omnium rerum conditorem, & illum esse sapientem, potentem & bonum; & sic inde permoveretur ad illum digne amandum & colendum. Ad hunc ergo librum naturæ debet adeo Sacer Orator simul respicere, atque inde motiva pietatis desumere. Sed hoc ipsum digne præstare non poterit, nisi principia Theologiæ Naturalis probe calluerit, utpote quæ notiones directrices hac in re ei præbent, & ideo usum eximium ei præstant.

§. XIII.

HÆc jam sunt pauca illa, quæ in præsentī dicere volui de usu, quem cognitio Logices & Metaphysices Oratori Sacro præstat. Siquidem autem vel omnia hæc nihil eum juvant, nisi Spiritus Sanctus donis suis ministrantibus eum insuper instruat & ornet; oramus submisse, dignetur idem Spirit. S. omnibus, qui suum verbum ferunt, sua gratia adesse, atque suis donis vere proficuis exornare, ut suorum auditorum æternam salutem feliciter obtineant, & Sacro Sanctæ Trinitatis Gloriam nunquam terminandam.

TANTUM.

